

XALID HÜSEYNI

ÇƏRPƏLƏNG
Uçuran

KHALED HOSSEINI

The Kite
Runner

Xalid Hüseyninin bu debüt romanını artıq yeni əsrin baş romanı, müəllifini isə canlı klassik hesab eləyirlər. “Çərpələng uçuran” bu an yaşanan müstəmləkəçilik sonrası yeni müstəmləkəçilik (neokolonial), qloballaşma, mədəniyyətlərarası savaşı, vətəndaş müharibəsi və miqrasiya kimi mövzulara bədii baxış açısı gətirir. Bundan əlavə, müəllif xatirələr, aydınlatma, cinsi əlaqələr kimi qavrayışlara da toxunur. Kitab sözün əsl mənasında dostluq, sədaqət, xəyanət, günahlardan arınma haqqındadır və Xalid Hüseyninin bu incə, canayaxın, ironik və sözün yaxşı mənasında sentimental romanı doymadan və göz çəkə bilmədən baxdıqca baxılan möhtəşəm bir rəsm əsərinə bənzəyir.

Müəllif, əsərin adından da göründüyü kimi, Əfqan uşaqlarının çərpələng uçurmaq əyləncəsini yada salır. Bu yarışlardan birində əsərin qəhrəmanlarından biri – Həzərə (Xəzər) oğlu Həsənin başına dəhşətli hadisə gəlir, o bu hadisəyə dostu bildiyi Əmirin naminə razı olur, ancaq onu kədərləndirmək haqda düşünmür. Həmin dost isə, bu dəhşəti kənardan görür, lakin gizləniş səsini çıxarmır. Bununla da faciə böyüyür, getdikcə davam edir. Öz qorxaqlığından çıldıran Əmir ayılında artıq gec olduğunu düşünür. Haçansa gec olurmu?..

BİR

Dekabr, 2001

Bu, 1975-ci ilin soyuq, yağmurlu bir günündə baş verdi. On iki yaşlı oğlanın həyatının dönüş nöqtəsi idi o gün. Mən, indi gördüyünüz insana da həmin gün çevrildim. O anı da xatırlayıram həтта – dağılmış palçıq hasarın yanında çömbəlib, donmuş bulağın sahilindəki dalana gizlicə boylandığım anı. O zamandan çox vaxt keçib, amma həyatdan aldığım dərs budur ki, keçmişin keçəriliyi, keçmişə gömmək barədə deyilənlər yalan imiş. Çünki keçmiş dişiyə-dırnağıyla yol tapıb, üzə çıxır. İndi geriyə baxanda anlayıram ki, əslində son 26 ili elə o kimsəsiz dalana boylanmaqla məşğul olmuşam.

Ötən yay dostum Rəhim Xan Pakistandan zəng elədi. Ora getməyimi xahiş edirdi. Telefon dəstəyi qulağında mətbəxin ortasında dayanıb, qulaq asır və anlayırdım ki, xəttin o biri başındakı, sadəcə, Rəhim Xan deyil, həm də mənim gizli günahlarla dolu olan keçmişimdi. Dəstəyi asandan sonra Golden Gate Parkının şimal tərəfindəki Sprekels gölünün ətrafına dolandım. Sərin meh günorta günəşinin bərq vurduğu suyun üzərində onlarla oyuncaq qayıq hərəkətə gətirirdi. Sonra başımı yuxarı qaldırdım

və göydə üzən bir cüt çərpələng gördüm. Mavi quyruqlu qırmızı çərpələnglər parkın qərb tərəfindəki ağacların, külək dəyirmanlarının üzərində rəqs edir, indi özümə “ev” saydığım San Fransiskonu yuxarıdan aşağı süzən bir cüt göz kimi o tərəf-bu tərəfə vurnuxurdu. Və birdən-birə beynimdə Həsənin pıçılısını duydum: “Səndən ötrü min yol”. Çərpələng uçuran dovşandodaq Həsən belə deyərdi.

Söyüd ağacının yanındakı skamyada oturdum. Rəhim Xanın dəstəyi asmazdan əvvəl, lap axırda dediyi sözləri düşündüm. *Yenə də yaxşı olmaq imkanı var*. Gözlərimlə qoşa çərpələngləri axtardım. Həsəni, Babanı xatırladım. Əlini, Kabilini. 1975-ci ilin qışı gəlib hər şeyi dəyişənədək orda yaşadığım həyat gözümün önündən keçdi... O qış ki, mənəni bu günə qoydu.

İKİ

Biz uşaq olanda, Həsənlə atamın evinə gedən yoldakı qovaq ağaclarına dırmaşıb, güzgü parçası ilə pəncərələrə günəş şüasının əksini salar, qonşuları narahat edərdik. Şalvarlarımızın cibləri tut qurusu və qozla dolu, iki uca budağın üstündə üzbəüz oturub, yalın ayaqlarımızı aşağı sallardıq. Tut yeyə-yeyə növbə ilə güzgü ilə oynar, gülə-gülə, qaqqıldaya-qaqqıldaya bir birimizə tut atardıq. Həsəni indi də o ağacın üstündə təsəvvür edirəm – yarpaqların arasından süzülüb gələn gün işığı onun demək olar ki, yupyumru çöhrəsində oynayır. Taxtadan yonulmuş Çin kuklalarınıninkinə bənzər çöhrəsində yastı, geniş pərəkli burnu vardı. Qıyıq, bambuk yarpaqlarına bənzərən balaca gözləri işıqdan asılı olaraq, qızılı, yaşıl, hətta hərdən firuzəyi rəngə çalırdı. Başının aşağısında yerləşmiş xırdaca qulaqları, sonradan əlavə edilmiş ət parçası kimi üzündən pırtlayıb çıxan çənəsindəki yarığı hələ də gözümün qabağındadır. Və əlbəttə ki, dovşan dodağı. Çinli kukla ustası yorğunluqdan, ya da diqqətsizlikdən ehtiyatsızlıq edib sifətin düz mərkəzindən bıçağını azca sola sürüşdürmüş olsa gərək.

Hərdən ağacın başında oturanda Həsəni dilə tuturdum ki, quşatanına qoz qoyub qonşunun taygöz alman qoyun

itinə tolazlasın. Həsən bunu etmək istəmirdi, amma mən xahiş edəndə, əməlli-başlı xahiş edəndə, o yox deməzdi. Həsən mənə heç vaxt yox deməmişdi. Onun quşatan atışı isə ölümcül olardı.

Həsənin atası bizi cinayət başında tutanda hirslənərdi, Əli kimi yumşaq xasiyyətli bir adam nə qədər hirslənə bilərsə, o qədər. O, barmağını silkələyib, bizi ağacdan aşağı salar və nə vaxtsa anasının ona dediyi sözləri təkrarlayardı:

– Şeytan da güzgü ilə işıq salır ki, müsəlmanları ibadətdən yayındırsın. – Sonra da qaşqabaqla oğluna baxıb əlavə edərdi:

– O da bunu edəndə gülür.

– Bəli, Ata, – deyər mızıldayıb, Həsən gözünü aşağı, yalın ayaqlarına dikərdi. Amma heç vaxt məni ələ verməzdi. Deməzdi ki, güzgü də, qonşunun itinə qoz atmaq da həmişə mənim təşəbbüsləmlə olub.

Qırmızı kərpicdən hörülmüş, bir ucu dəmirdən işlənmiş darvazaya dirənən maşın yolunun kənarında qovaq ağacları sıralanmışdı. Bu darvaza da yolun atamın imarətinə qədər uzanan hissəsinə açılırdı. İmarət kərpic cığırının solunda, arxa həyət isə sonunda yerləşirdi.

Hamı razılaşırdı ki, Kabilin şimalında yerləşən yeni və zəngin rayonlardan biri olan Vəzir Əkbər Xanda ən gözəl ev atam Babanıdır. Bəlkə də, bütün Kabildə. Qızılıgül kolları ilə əhatələnmiş enli yol mərmər döşəməli, böyük pəncərəli geniş bir evə aparırdı. Evdəki dörd hamamın döşəməsi Babanın öz əlləri ilə İsfahanda seçdiyi qarışıq mozaik lövhələrlə örtülmüşdü. Divarlardan Babanın Kəlküttədən aldığı qızılla işlənmiş qobelenlər, qübbələnmiş tavandan isə büllur çilçirəq asılmışdı.

Yuxarı mərtəbədə mənim yataq otağım, Babanın otağı, eləcə də daim tütün və darçın qoxuyan, “qəlyanxana” hücrəsi – kabinet vardı. Baba və onun dostları Əlinin açdığı süfrədən sonra bu hücrədə qara dəri kreslolara yayxanardılar. Onlar qəlyanlarını doldurar – Baba buna qəlyanı kökəltmək deyərdi – və sevdikləri üç mövzudan biri – siyasət, biznes, yaxud futbolu müzakirə edərdilər. Bəzən mən Babadan onlarla oturmaqçün icazə istəyərdim, amma o qapını gövdəsi ilə bağlayıb:

– Get, – deyərdi. – Görürsən, böyüklər söhbət eləyir. Yeri, kitab oxu.

O qapını bağlayar, mən isə ürəyimdə “niyə o ancaq böyüklərlə söhbətə ayırır vaxtını” deyə-deyə, bağlı qapı arxasında qalardım. Dizlərimi sinəmə sıxıb qapının yanında yerə çökər, beləcə, onların gülüşünə, söhbətinə quلاق verə-verə bir saat, bəzən iki saat oturdardım.

Aşağıdakı qonaq otağının qövsvarı divarlarında xüsusi sifarişlə düzəlmiş şkafların içində çərçivəyə salınmış ailə şəkilləri var idi: babamla Nadir Şahın 1931-ci ildə, şahın qətlindən iki il əvvəl çəkdiyi köhnə, bozarmış şəkildə ikisi də ayaqlarında uzunboğaz çəkmə, çiyinlərində aşırma kəmərlər üzərində tüfəng, ovlanmış maralın yanında dayanmışdılar. Bir az aralıda valideynlərimin toy şəkli də vardı – Baba öz qara kostyumunda çox şıq görünür, anam isə ağ geyimdə gənc şahzadəyə bənzəyirdi. Şəkillərdən birində Baba və onun ən yaxın dostu, iş ortağı Rəhim Xan bizim evin qarşısında dayanıblar, heç birinin üzündə təbəssüm yoxdur – bu şəkildə yorğun və tutqun görünən Babanın qucağındakı körpə mənəm. Babanın qucağında olsam da, balaca barmaqlarımın sarıldığı çeçələ barmaq Rəhim Xanındır.

Qövsvarı divarın o başında yemək otağının ortasındakı qırmızı ağacdən düzəlmiş yemək masasının başına rahatca 30 qonaq yerləşə bilərdi. Atamın qeyri-adi qonaqlıqlar şəkərini nəzərə alsaq, demək olar ki, hər həftə masanın ətrafı dolu olurdu. Qonaq otağının bir başındakı hündür mərmər buxarı qış vaxtı həmişə ocağın narıncı işığına boyanardı.

Geniş şüşə sürüşmə qapılar iki akr¹ sahəsi olan arxa həyəətə və sıra-sıra albalı ağacları ilə əhatələnmiş yarımdairəvi meydançaya açılırdı. Baba və Əli həyətin şərq divarı boyunca kiçik tərəvəz bostanı düzəldib, pomidor, nanə, bibər və əslində heç vaxt bar gətirməyən qarğıdalı əkmışdilər. Həsənlə mən ona “Qarımış qarğıdalı divarı” deyirdik. Bağın cənubundakı yapon əzgilinin kölgəsində qulluqçuların evi – Həsənlə atasının yaşadığı balaca, sadə palçıq daxma var idi.

1964-cü ilin qışında, anam məni doğarkən öldükdən bir il sonra Həsən bax elə burda, bu kiçik daxmada dünyaya gəlmişdi.

Malikanədə yaşadığım on səkkiz il ərzində mən Həsənlə Əlinin olduğu tərəfə cəmi bir neçə dəfə ayaq basmışam. Günəş təpələrin arxasında gizlənəndə və biz oynamaqdan doyanda Həsənlə yollarımız ayrılardı. Mən qızılgül kollarının arası ilə Babanın imarətinə, Həsən isə doğulduğu və bütün ömrünü yaşadığı palçıq daxmaya gedərdi. Bu daxma təmiz, boş bir cüt kerosin lampası ilə yüngülcə işıqlandırılan yer kimi yadımda qalıb. Otaqda hər divarın dibində bir döşək qoyulmuşdu, onların arasında kənarları köhnəlib süzölmüş əldə toxunma Herat

---

¹ Akr – təqribən 0,4 hektara bərabər sahə ölçü vahidi.